

شانویا کوردی

دناقبهرا هه بوون و نه بوونی دا

نه حمهد قهره نی

هه موو هه ول و تهقه لا بهینه کرن داکو ژ ئه وی کرزا کوژ هکدا دهرجیت و ژبو جیهه جیکرنا ئه قی تامانجی ده بیت تالیکاری ژ لایه نین په یوه نندیدارقه بهیته کرن و پیدایستیی دارایی و تهکنیکی بو بهینه به رهه قکرن. ژبو کو هه ژماره کا زیده تر ده قین خومالی بهینه دانان و، هه ژماره کا هیشتا پتر ژ ده قین خومالی و وهرگیترای یان ژی ناماده کری بهینه پینشکیشکرن. و ب ریکا ئه فان بزاقان شه بهیته سه ماندن کو شانویا کوردی هه بوویه و دی بهرده وام بیت، به لی ب مه رجه کی سه ره کی، ئه و ژی هه بوونا پویته دان و پالپشتیا بهرده وامه، ب رمانه کا دی مرۆف دشتیت بیژیت کو شانویایی وه کو ئالافه کا ده سترکد دادین و ده بیت بهرده وام بهیته قورمیشکرن، داکو بزاقی بکه ت، و ئه گهر ده ست ژی هاتنه بهردان، ئه و ده زگایی ئه ننتیکه، ب که رسته و ئه کته رقه، ب نفیسکارو رتیه رقه هه موو پیکقه دی هه لوه شیپین و ژناقچن، ئانکو دی راوه ستیت.

لدویف هه موو پیوه رین زانستی و نه زمونین پراکتیکی بین باوه رپیکری، تشته کی ب ساناهی نییه مرۆف بکاریت ده موده ست یه ک ژ ئه فان بوچونین سلال په سه ند بکه ت، هه تا ئه گهر مه رجین خویه تی و هه نک به لگه بین هونه ری ژی تیدا هه بن. زۆریه ی جاران ب تیروانینه کا یه ک لایه نه یان ژی د هزرکره کا به رته سکا ته ماشای ئه قی برسگریکا هه ره گرنگ و مه زن دهیته کرن و، هیشتا شه کو لینه کا گشتی، یان

ئه و بیرو پایین د ئه فان سالین داوییدا، دهر باره ی په یدا بوون و بهرده و امیا شانویا کوردی دهینه دهر پین؛ ئانکو ئه و هه ول و بزاقین دهینه کرن ژ پیخه مه تی تو مارکرنا میژوویا شانویا کوردی، گه له ک پترن ژ ئه وان شانونامه یین دهینه نفیسین یان ژ زمانین بیانی بو کوردی دهینه وهرگیتران کو هه نک ژ ئه وان دهینه نمایشکرن. ئه ف ره وشه ژی دوو دلپسه کی بو مرۆقی دروستدکه ت کو نه دویره ئه گه را ئه قی چه ندی یه ک ژ ئه فان دوو بناسین خواری بن:

۱- ئه و بوچونین هه نک خه مخورین هونه ر و ئه ده بیاتین کوردی دهر دهرن و، وه سا هزر دکه ن کو شانویا، جیهانی، ب ره نگه کی گشتی یا به ره ف کزی و لاوازیی دجیت، ژ بهر هندی ده بیت له ز بهیته کرن ژبو کو مکرن و خره کرنا ئه وان بزاقین لجه م کوردان هه بوینه و هه نه، ژبو دانانا شه نگست و رتیازا شانویا کوردی و، ئه وی گولقه دانجی ب هه موو پینگاقین خوه یین گه شه کرن و پینشقه چوونی شه وه کو سه ره تایه ک تو ماریکه ن، داکو بهیته سه ماندن کو کوردان ژی ئه ف ژانرا ئه ده بی هه بوویه و ئه و سه لپقا هونه ری ئه فراندییه.

به لکو ئه ف هزره ژی یارمه تیده ره ک بیت ژبو چه سه پاندا یه ک ژ ستونین نه ته وه بی، کو ئه فرۆ زیده تر هه ر رۆژه کا دی ره وشه نیبرو نفیسکارین کورد پینقه دمژولن.

۲- ئه و بزاقین لجه م هه نک شانوکاران هه بن، کو وه سا هزر دکه ن کو شانویا کوردی یا دقه يرانه کیدا دژیت، و ده بیت

عبدالرحیم رحیمی هکاری

لښمېره چوند پرسياره کيڼ فەر دهينه هزرا مرؤقي، نهو ژي نهغه نه، کو دهليشا کوتاهي و دستپيکرتني چهوايه؟ نهري راسته قوناعهک قوت بوويه و قوناعهکا دن دستپيکرييه؟ نهري پيکهاته بيڼ قوناعا يه کي چ بوينه و چما نه مان و پيکهاته بيڼ قوناعا دووي چنه و چهوا په يدا بوينه؟ نهف چوند پرسياړه و گهله کيڼ دي بيڼ ته مامکرتني نهوان، دي هينه برسینگي فه کوله ر و توپښه ران و، پيدقييه برسقيڼ نهوان بهينه دان. د نهغي دهليشيدا من دقيت برسقه کا پرسياړ هه لگر بدهمهغه، نهوژي نهغه يه کو دياردهيا ژ هه ميان پيشچاقترا دناقهرا ههردو قوناعاندا، دياردا نه خوینده واري بوويه. مرؤف دکاريت بيښت کو ريښه يه کا زور يان ژي هه موو نه کترو زارقه کرو هه لسورينه رين قوناعا يه کي نه خوینده وار بوينه، دهق نه نقسینه بهلکو يه کسهر دهقني خو دگهل حاله تي نمايشکرتني دروستکرينه، نانکو تنهها هزر هه بوويه، پيشوهخت ريککه فتيه کو دي چ پيشکيتش کهن و هه يه کي زانبييه دي چ کت. يان ژي هه نک جار ان نهو دهق وهکو ژانرني دي (مه تهل، چيرؤک، ستران، داستان...) هاتينه ژبه رکن و ب دهستکاريقه هاتينه دو باره رکن. و نهغه ژي حاله ته کي ناسايي بوويه دناف نه ده بياتين مللي بيڼ کورديدا (نه دويره نهغه ديارده يه کا گشتي ژي بيت).

لي به لي پشتهي خوینده واري په يدا بووي ب تايبه تي ده مي خویندنگه هين فهرمي هاتينه دامه زران دن و روژنامه شانبي جهي خو گرتي، هه موو تشت هاتنه گورين و حاله تي نقيسين و تومارکرتني په يدا بوو و هه لهت نهو تشت ده تيته نقيسين دي دهستکاري و جوانکاري ژي بسه ردا هينه کون، و ژبلي کو نهو که سي خوینده واري دي رابردوويه کا (نه ده بي - هونه ري) هه بيت و شاره زا يه کا گشتگير تر لدهف خو يابيت و ژ هه موو لايانقه بهر هه ميڼ وي دي ريکوپيکتر و جوانتر و عه مردري ژر بن.

نه گه ر نهغي برسقي هه نک راستي تيدا هه بيت، نه م دکارين بسه لميڼين کو ريښه يه نه خوینده واري ل قوناعا يه کيدا ژ (۹۰٪) زياتر بوويه و هيددي هيددي کيم بوويه، کو ژ دهستپيکا قوناعا دووي هه تا نه قرو نيزيکي (۸۵) سال ديورن و هيشتا ريښه يه وي ژ (۳۰٪) پتره لهوما ژي دکارين بيښن کو ههردو دناف يه کدا تيکهه لبوينه و هه ريه کي ب سه ري خو کاريه د نهغان (۸۵) ساليڼ بويدا کار بکهت و هه بوونا خو ژي هه بيت.

لي خالا ژ هه ميان گرنگتر نهوه، کو هه ريه ک ژ نهغان ههردو جوبان نه شيايه جه ماوه ري بينه ران بو خو راکيشيت (مه به ستا مه جه ماوه ري خوینده وار و نه خوینده واره). خاله کا دي يا بهرچا ف نهوه کو چ ژ نهغان ههردو جوبان نه شيايه زال ببيت کو ري بازا يه کي ريکي ژ نهوا نوي په يدا بووي بگريت و نه هيليت جهي خو بگريت. يان ژي ري بازا نوي هه بوونا خو بچه سپينيت و هيددي هيددي بهرکي ژ بن پين ري بازا که فن بکيشيت و راسته و خو رويه روی سه رجه م

ليگه رپانه کا ته فاش، يان تيرواينه کا تافه گر، يان ژي بوچوونه کا تيکوز لسهر ري بازا شانوي کوردي نه هاتيه کون. لهوما نهف ري بازه هيشتا نه که فتييه دقه واره يه کا بابه تيانه داو، نه بوويه پيشه سازيه کا هونه ري، ته نانهت په نجهرکا بچويکا (تيکيت برينا) وي ژي هيشتا نه بوويه تهره في وي تونيلا دريژا دناقهرا رهوشا جيها نا نهغي هونه ري و جه ماوه ري بهر فرهه ي کوردي تانيدا.

لي به لي نهو بيرو رايڼ، هه تا نها، لسهر ميژوويا شانوي کوردي هاتينه نقيسين ژي دوو بوچوونيڼ جودا په سه ند دکهن: ۱- ميژوويا شانوي کوردي، وهکو ميژوويا شانوي ملله تيڼ دراوسي، رهه يڼ خو دناف کورياتيا که له پوروي نه ته وه بيديا دبه ته خواري. لدوي ف چاخ و سه رده ميڼ جودا جودا، نالاف و دهستور و نوانديڼ وي ژي (چ کيم يان زور) گورانکاري بسه ردا هتينه، کو نهغه قوناعه کا سه رده تاييه يان ژي دهروا زه يه کا ناساييه ميژوويا شانوي پيکده هيت، کو دهستپيکا وي ديارنييه، لي بهر هه ميڼ وي بيڼ زاره کي نقش لدوي ف نقشي مائنه، و بهر ده و امبوينه و، خو دگه هينه نيزيکي چاريکا يه کي ژ سه د سالي بيستي و دوي فدا قوناعا خه ملا گه شا شانوي کوردي دهستپدکته و تيکست وده په و نه کترو ديکوريسيڼ وي خويا و ناشکرانه و، هه وليڼ دانان و ريژ به ندکرنا کرو نولوژيا وي ژي هاتينه کون.

۲- جوبنا دووي، ميژوويا شانوي کوردي دزقريننه فه بو به لافکرنا يه که م تيکستا شانونامه يا کوردي ل سالا (۱۹۱۹) اي کو عه بدولر هيم رحيمي هه کاري نقيسيه و دکو قارا (ژين) دال سته نولي به لافکرييه و، لدوي فدا دهقني دي هاتينه نقيسين و به لافکرن و نمايشکون، لي ل سه رده تاي نهغي ده سپيکيدا دگوتني (پيه س) يان (تيا ترؤ) يان (ته مسيلي) و... هه ر د نهغي سه رده ميديا تپيڼ هونه ري هاتينه دامه زران دن، نه خاسمه پشتهي دامه زران دن خویندنگه هين فهرمي ل شاريڼ کوردي تانين.

جه ماوهری ببیت و نه زمونه کا گشتگیرا نیشتمانی تومار بکته و وهک هونه ره کی پیشه سازی به ره مدار بهیته دناف قادا پیشقه چونوا بله زامله تی، کو نه قره پتر هر ره ژه کا بوری زوی تشتان وهر دگریت و چیدبیت زوی ژی دهست ژی بهر دهت.

هر چهوا بیت نهف هر دوو بوچونین مه به حس ژی کری، دگلهک لایانقه هه قدوو دگر نهفه، لی به لی د چند تالیین کیمقه دژیک جو دانه وهکو: چهوانیا هه لیژارتنا تیکستین شانومای و، به شداریونا نه کتهران و، ناماده کرنا کهرسته یان و، دهستنیشان کرنا جهی نماشکرنی... سه ره رای جو ری ره خه گرتن و، بزافا وهر گیترا نی و، چه ندیکیا بینه ران و، هه تا دگه هته ده می پیشکیشکر نی و باوه شگرتنا ته ماشه فانان.

پستی من گلهک باه تین میژوویا شانویا کوردی خویندین و، نهو فه کولین و تویرنه فه بین لسهر هاتینه نفیسین فاقیر کین... نهز گه هشتمه نهو باوهری کو هیشتا شانویا کوردی یا دقوناعه کا ساقادا دژیت و، دهریزانکا خه مله کا ته قاف نه بو رانده، به لکو نه شبایه ژی لسهری بر اوه ستیت و هه بوونا خو دجفا کیدا بسه لمینیت... هه چه نده وهکو ژانره کا نه ده بی دناف میژوویا نه ده بیاتین کوردیدا دهیته نفیسین و، دگله هونه رین جوانین دی بین کوردی دهیته به حسکر و، گلهک جارن ژی ل پهراویزا نه واند ژی دهیته نه نجامدان... ده می ل هولین ناهه نگان یان ژی ل بونه و هه لکه فستین نیشتمانی و ل سهیرانگه هین خوشی و شادیا خه لکیدا دهینه پیشکیشکر.

باوهر ناکه نهف قوناعا نه شانویا کوردی تیدا دبوریت، هوسا ب ساناهی بدویماهی بیت و، دوه خسته کی نیزی کدا خه مخور و تاگیرین وی بشین ژی دهریچن چونکه:

۱- نفیسکار یان وهر گیتیرین شانومای لجه مه نینه و نه گهر نهف کاره ژی هاتیه کرن، ههک نفیسکار و نه دیبین ژانرین دی بین نه ده بی پیروبوینه، وهکو: هوزانقان یان چیرۆکنفیس یان فولکلوریت و ههک جارن ژی نفیسکارین ناروزومه ند. و گلهک جارین دن ژی هونه رمه ندین دیکوریت یان دهره یته یان موسیقار ژه ب نه فی کاری هه ستاینه... لهوما قهیرانه کا بهرچا د نه فی تالیی شانوییدا ههیه و، جو و هه ژمارین تیکستین شانومای کوردی چ خومالی یان وهر گیترا ی، هه ردهم دناقبه را کیش و بیسه کا بلندو نزمدا بویره.

۲- نه کته رین پرؤفیشنال نینه، هه چه نده که ساتین خودان به ره و شیان و شاره زا ژی لجه مه دژرن، لی به لی نه شبایه کاری خو بی سه ره کی بکه نه شانوکار، چونکه ده لیقه لبر نه وان د تهنگن. زه حمه ته بکارن ژیا نا خو ب درستی ژ بیخه مه تی نه فی هونه ری ته رخان بکه... هه چه نده د نه فان سالیی داویدا چه ندین کاردین نه کادیمی ل پشکین شانویی بین په یمانگه هین هونه رین جوان ل کوردستان و ل دهرقه ی

وهلانی ژی دهریچن. نهفه ژی دی که لینه کا مه زن پر که ته فه هه ره خته کی پیوستی پی هه بوو، لی به لی زوره ی ژ نه وان ب کارین دیقه مژوبلن ب تاییه تی ماموستا یان فه رمانبه ر یان ژی ل بازاری کاردکن، دگله هندی ژی دا نه وی ماموستا ژی وانه یا شانویی و ههک جارن وانه یا هونه ری ژی ناییت. نه وی فه رمانبه ر ل ده زگه هین هونه ری دانامه زریت و ته نانه ت نه وی ل بازاری ژی شو ل دکته یی دوبره ژ لایه نی هونه ریقه. لهوما ژی ریژه یه کا گلهک کیم ژ نه وان پسپورین نه کادیمی ده مین کول تالیی هونه را شانوییدا مژوبل بن.

ب ریکا نه فان پسپوران فه هه تا راده یه کا باش تاریشه نانکو قهیرانا هه بوونا نافرته هونه رمه ند د شانوییدا نه مایه و، جیاوازیه کا گلهک کیم دناقبه را ژن و میراندا مایه.

۳- شانوگری هه ژنفیسینا دهفا وی هه تا دگه هته ده می نماشکر نی لسهر ده بی شانویی، دگلهک پینگافاندا دبوریت، و چند که س تیدا پشکار دبن. ب رمانه کا دی دئ شین بیترین (شانو نیف نه ده به و نیف هونه ره) و ب کاره کی دهسته جهمعی دهیته پیشکیشکر و پیوستی ب هه فئا هه نگیه کا ته قافه کو ده بیت دناقبه را پشکاراندا هه بیت و، وهکو شو ل خه کا هه نگی کار بکه ن، چ وهکو پیکهاته بین گروه کی، یان ژی ریکه فتنه کا هونه ری- فه رمی یا هه فیشک دناقبه را نه واند هاتیه ته دروستکر. لی دناف ملله تی مه دا کارکن وهکو گروه هیشتا حاله ته کی سه ره تاییه و ب زحمه ت دهیته قه بوولکر، و تشته کی ناسایی نییه لسهر هه ر ناسته کی ژیا نی بیت وهکو گروه ک کاره کی نه نجام بدن... نهف دیارده یه دناف ریژین هه موو ته خ و چینین جفاکا مه دا دهیته دین هه ژ چند کارکه رین خانیه کی دروست دکن هه تا دگه هته دامود زگه هین حکومی. د نه فی قه ریژیدا، نه م دکارین ره وشا شانویی شرفه بکه بن، و وهکو برۆسه کا ته کنیکی یا نالوز و هونه ری یا نازک سه ح بکه بن، کو دی چند پیوستی ب هه فئا هه نگی و تالیکاریه کا شاره زایی و کارکرنه کا پسپوری هه یه، هه تا نه نجامه کا چاک و پیشکفته هه بیت.

نهفه ژی خاله کا دی یا قه مانا شانویا کوردیه، و هه قبه ندیه کا راسته وخو ب گولقه دان و پیشقه چونوا جفاکی کوردستان قه هه یه، لی دهستنیشان کرنا نه فی خالی ژی نیف چاره سه رییه کا پینگافا یه کییه کو ده بیت بهیته نافیتن.

۴- هه تا نها (سال- ۲۰۰۴) هیچ ته لاره ک یان بینایه کی تاییه ت کو هه موو پیداویستیین شانویی تیدابن، هیشتا ل شارین کوردستان نه هاتیه دروستکر. هه له بت ته لاری شانویی ده بیت رۆژانه دهرگه هی وی فه کری بیت و شانوگری لی بهینه پیشکیشکر و، له وانه یه زیده تر جار ه کی ژی بیت. و تشته کی ناسایی نه گهر شاره کی هه ژمارا دانیشتیین وی نیزیکی مه لیون که سان بیت یا زیده ترکو زیده تر ته لاره کا شانوگریه ریا رۆژانه تیدا هه بیت. لی نهف حاله ته هیشتا ل کوردستان په ییدانه بوویه... نهفه ژی

را دهینه دانین هه تا دگه هته نه نجاما دویمایی
ونرخا خوژ په نجرکا بچویکا تکیت برینی
وهردگریب و بهرهمی خو لسهر دهپی شانوی
پیشکیش دکهت.

نهف پیشه ساریبه، وهکو چن دین پیشه ساریب
دی هیشتا ل کوردستان نه هاتیه بهرهمه پیمان و
هیچ کومپانیه ک یان سه ندیکیه کا تاییه ت ب نه فی
نالیقه نه هاتیه دامه زانندن. نهفه ژنی نه ژ کیم و
کورتی و بیده سته لاتیا شانوییه، بهلکوژ کیم
نرخاندنا چیژ وهرگرتنی و نهشاره زابونا ملله تی
مهیه د نالیی تیرکنا ههستان و ناکرنا که سایه تیا
هه فوله تیبی هیزمه ندو مفادار دا.

ل دویمایا شروقه کرنا نهفان بیروبوچونین سلال،
نهز ب تشته کی فهر دزانه لسهر قوناغا سه ره تاییا
شانویا کوردی براوه ستم، داکو بشیم پتر بسه لمینم
کو هیشتا شانویا کوردی د قوناغا کا سه ره تاییدا دهر نه چویه
و قوناغا راسته قینه هیشتا ده سته پینه کریبه و ژبو شروقه کرنا
نه فی بوچوننی ژنی نه دکارین نه فی قوناغا ساقا بکه پنه دوو
جوبن:

جوبنا یه کی: شانویا گوندان

شانویا گوندان ژ کورباتیا که له پوروی کوردی ده سته پیکریه و
دناف ره وشه نبیریا گوندیاندنا تیکه لیبویه، ولدویف هه لکیشان
و داکیشانا ژیا نا خه لکی نه و ژنی (نانکو شانوی) د پیشکشفتن
و پاشکفته نه کا هه فجووتدا دبوری. نه دکارین نه و هه موو
بزا و چالاکي و زارقه کرنین ب نافی شانوی هاتینه کرن ههر
ژ ده سته پیکری هه تا سالا (۱۹۱۹) ب شانویا گوندان
ناقیکه بین و لدویفدا ژنی هه را بهرده و ام بوویه هاوته ریب دگه ل
شانویا نوی نانکو دکارین بیژینی شانویا شاری. هه رچه نه ده
دوخته کی گه له ک درهنگ نهف زارافی (شانوی) هاتیه دناف
فه رهنگا کوردیدا و، نه وی یه کهم جار بکار تینای (گوزان) ب
شاعیر بوویه، لی نه و ناقین دن یین دهاتنه گوتن مه به ست ژنی
نهف ژانری نه ده بی و هونه را وی بوویه. ژبلی ناف و
ناقینشانین نه فی هونه ری گه له ک حالت و نالیین دن ژنی
هیشتا ماینه و نه هاتینه ژیک فاقیر کرن و، دووباره دی بیژین
کو نه فه هه موو نیشانین قوناغا سه ره تاییا یا شانویا کوردینه.
دگه ل هندئ ژنی یا فه ره پتر لسهر شانویا گوندان براوه ستین و
گرنگترین خاسیه ت و سیمو و نیشانین وی دبارو خویا
بکه بین، کو ب هزارا مه نه فه نه:

۱- تیکستین نقیساندی نه بوینه، چونکه ریژه به کا زور
یان ژنی نه دکارین بیژین هه موو نه و که سانین ب کاری
زارقه کرنی رادیون نه خوینده وار بوینه و، نه و دناقبه را خودا
لسهر بیروکه یا شانوی ریگ دکه فتن و ژ نه زبه کرن دناخفتن و،
ب سه لبقه به کا ره وانا ناوچه بی هه فیه یقین و ده مه قاله یا نه وان
دهاته دهر برین. ژبه ر هندئ، ژلای زمانیقه، تشته کی گه له ک

کوما شانویا کوردین تبلیستی

نه گه ره کا سه ره کیبه کو شانویا کوردی نه شیا به ژ قوناغا
سه ره تاییا خودا دهر بچیت، چونکه نهف مه رجه کو نه نجاما
هه موو نالیین دی بخوقه دهه لگریب و پیوه ره کا دروسته ژبو
هه بوون یان نه بوونا شانوی.

د نه فی نالییدا بوچونه کا هه فدر هه به کو دبیزیت: شاشه یا
بچویک و شاشه یا مهن، نانکو که نالین ته له فزبون و هولین
سینه مایی هه فکریا شانوی کریبه و نه هیلا به به ره ف
پیشکفه بچیت، و دکه فلیژانکه کی ته سکدا مایه فه. نهف
بوچونه ژنی پیچه وانه ی مه راما خو به، چونکه نهف هه ردوو
لایه نه ژنی هاریکارن ژبو پیشکفه چونا شانوی، چ ژ بواری
هه فئا هه نگیب و هاریکاریشه و چ ژ نالیی فه گواستنی فه.
نه فه ژ نالیی ته کنیکیه، لی ژ نالیی دهر و نیقه، دیتن و
بینینا راسته وخو، و خوشیا جهه کی کومه لایه تیب ری کوییک
هه رگا ف بیهنه تر و ب تام و چیژترو دلخه وینتره ژ دیتن و
بینینا نه راسته وخو. هه ر ژبه نه فی نه گه ریبه کو چو جارن
فه گواستنا یاریین وهر زشی ب تایبه تی یاریین (ته پای-
فوتبول) لسه ر شاشین ته له فزبون نایته ریگر کو خه لک و
جه ماوه ری هاندر نه چیه یاریگه هان. نه گه را سه ره کی نه فی
چه ندئ ژنی نه و کو خه لکی دقیت ب هه موو چه زو هه ستین
خو پیشکداریی دریفه چونا یارییدا بکه ن. ب نه فی شیوه ی
شانوی ژنی رولی خو هه یه دبزافتن و ورووژاندنا هه ستین
بینه راندا، و ده می بینه پیشکداریی د جولا نه ووه رویدانین
ویدا دکهن و خو دناف بزا و هه ست و ناخفتنا نه کته راندا
دبینه فه و مفای ژنی وهر دگرن، هه ر دوی ده میدا تامانجین
سه ره کی بین شانوی دهینه بجه تانین.

لیره دا نه دکارین راستیه کا پر بها بسه لمینین، کو شانوی
ژبلی کو ژانره کا نه ده به و ژ هونه رین جوانین هه ره پیشکفه تی
تی هه ژمارتن. هه ره سا ده مان وه ختا پیشه ساریبه کا ب
قازانجه و، د چه ندین کردارین پسپوری و کارامه پیدا دبورت و
چه ندین که س پیشکداریی تیدا دکهن و پلانین فه وژارتی ژنی

جويانا دوويي: شانوييا شاري

ئەو بزاقين هونەريين لايەنن شانويي قەدگرن، و ل شاريين كوردستانن هاتينه كرن، دزقرنەقە بۆ ساليين پشتي شهري جيهاننيي يەكن، يان ژي هيشتا هيشتر، چونكه ل ئەوي دەمي ريزهيا خویندهواريي زیدەتر ببوو و چاپخانه ژي پەيدا بوو، و كتيب و رۆژنامە دهاتنه چاپكرن و بەلاقەكرن. و هونەريي شانويي وەكو ژانرەكي ئەدەبي و هونەرەكي ئەوروپي كارتيري ل خەلكي كوردستانن كريبو ب ريكاً مللەتيني دراوسن، دەمب ب ريكاً ئەوان گەهشتيه كوردستانن، يان ژي هەك جارن راستەوخۆ تيممين زارقه كرنن ل دەوله تين دويرتر هاتينه و بەرھەميين خۆل شاريين كوردستانن نمايشكرينه. لي بەلئ ئەف كارتيري و پەيوەندييه پتر ليھات دەمي خویندنگەهين فەرمي زیدەبووين و هاتوجونا خەلكي كوردستانن ژي بۆ ولاتين بياني خورتتر بووي، چ ژبو خويندنن يان بازگاننيي يان ژي هەر بۆ ريفه برنا كاروباريين مييري و خزمەتكرنا سەربازيي. لي بەلئ پشتي بزاقا شانويي جھي خۆژي گرتي دناف چەندين شاريين كوردستانن، هەتا دەمەكي دريژ تيكەلي و تەقلىهەقبوونەك هەر هەبوو دناقبەرە ئەوان بزاقين ب ناقن شانويي دەهاتنەكرن و، گەلەك زەحمەتە هەموو مەرجين هونەريين تايبەت ب شانويي قە دناف ئەوان كاراندا بەينه ديتن و، ئەگەر هەبن ژي ريزهيهكا لەرزووكا بلند و نزم قەدگرن. لەسەر بنامە يەكي رەخنەيي- ئەكاديمي مرۆف دشت چەندين جوړين درامايي تيدا جوذا بکەت. هەرچەندە هەك كارين پەيسك بلند ژي هاتينه ئەنجامدان، لي هەژمارا ئەوان ناگەهتە رادەيهكا وەسا كو مرۆف بكاريت بيژيت بزاقەكا شانويي يا ريكويي پەيدا بويە، چونكه ئەگەر نامارەكا گشتي دەربارەي ئەقن بۆچوونن بکەين كو ئەو شاريين شانويين كوردی تيدا هاتينه پيشكيشكرن وەكو: سليمانی، هەولير، كۆيه، دھوك، زاخو، مەباباد، سنه، ئاكری، تەبليس، كەركوك، رواندوز... ژبلي هەك شاريين ئەوروپايي وەكو لەندن و ستوكهولم و پاریس. ئەنجامي دوياهيي ژ پيشكيشكرنا شانويان ل هەر شارەكيدا ناگەهتە سالي جارەكي، شانويەك هاتبيته نمايشكرن، ئەم دكارين بيژين ل هەك ئەوان شاران (۵) سالان شانويەكا هاتيه نمايشكرن، ئەف چەندە ژي ئەوي ئاكامن دەتە دەست كو شانويي كوردی هيشتا د قوناغەكا سەرەتاييدا... و ئەگەر ل هەر وختەكي شانويەكا رۆژانە ل هەر شارەكەي كوردستانن يان ژي ل دەرڤەي ولاتي هاتە ديتن. ئەقە پينگاقا دوويي دي هيتە ئاقتين... و ئەقە تشتەكي زەحمەت نييه و ئامانجەكا دوير ژي نييه، بەلكو هەموو پيداويستيين ئەوي چەندئ هەنە و وەسا هزر دكەم كو ئەو رۆژ يا نييەكە.

ژبو زیدەتر رۆنقە كرنن دي بزاقا شانويي كوردی ل چەند شاران دەينه خويارن:

هەولير

ژبلي ئەو تيپين ژ دەرڤەي شاري هاتين و شانۆگەري

زەحمەت بوويه هەمان چالاكي دووجاران وەكو يەك بەيته زارقه كرن. هەرچەندە بابەتین هەقپشك هەبوينه و ناقرۆكا ئەوان يا پەسەند بوويه ل جەم گەلەك خەلكي، لي جوړوچەوانيا دەرپريني يا جوذا بوويه.

۲- زارقه كەر يان ئەكتەر، هەر ئەو كەس بوونە، ئەوين كەسايەتبيەكا ترانەكەر ورويخۆش هەي دناف گونديدا، چونكه د زۆرزان و زمانلووس و قسەخۆش بوون و، ب ساناهي دشيان رويدان و كەم و كورتی و قسوبری و پيدقي و دەردين كۆمەلايه تي بەكەنە بابەتین سەرنج راکيش و دەهلهفتن و بۆنەيين هەمە جوړدا، ب رەنگەكي زارقه كرنن بۆ خەلكي پيشكيش بکەن.

۳- شوين و جھين تايبەت نەبوينه ژبو ئامادەكرن و نمايشكرنا شانۆگەريان، بەلكو لدويش جقين و خرشەبوونا خەلكي جھەك دەستنيشان دكرو بزاقا خۆلي پيشكيش دكر، گەلەك جارن ل كوچك و ديوانان يان ژي ل بەرسفك و مەيدانين نيشا گوندي يان ژي ل كاخەكا سەيرانگەهان يان ل حوجرين مزگەفتان دەهاتنە پيشكيش كرن. تەنانەت ئەگەر جھەكي ژ ئەقان جھان چالاكيەكا زارقه كرنن لي دووبارە بباقە، مەرج نەبوو، هەر ئەو گووشە يان هەمان كەرستە بكارهاتيان، چونكه كەرستە ژي لدويش دەم و گاف و شوينين جوذا جوذا دەهاتنە گوړين.

۴- تەماشەفانين چالاكيين زارقه كرنين گوندان خەلكەكي كيم بوو وەكو هەژمار، لي زۆرەي جارن زۆرەي خەلكي گوندي بوون ب هويروگرشە ب لاووپيرشە، ئەقە ژي رامانا ئەوي هندی ددەت كو (۹۰٪) ژ خەلكي گوندي يان ژي زیدەتر تەماشەفانين ئەوي چالاكيي بوون، ئەف ريزهيه ژي پيوەرەكا گرنگە ژبو بايەخدان يان پويته دانا خەلكي ب كاري زارقه كرنن و، گەلەك جارن وەكو شاباش يان ب خەلاتين باش يارمەتيا زارقه كەران دەهاتە دان.

۵- جل و بەرگ و كەرستەيين خۆگۆراندنن ژ دەرمان و بەقەم و تەرتيقيين ئەتسيكە، هەر ژ دەوروبەر دەهاتنە دروستكرن، هەكەكان شارەزايەكا تايبەت د ئەقان كاراندا هەبوو، لەوما گەلەك جارن هەقال و دۆستين زارقه كەران ل دەمب خۆ گۆراندنن و نمايشكرن ئەو نە دناسينەقە. ئەقە ژي هونەرەك بوو خودانين وي شانازي پچ دكر.

۶- هەر چ حالەتي هاتبا نمايشكرن، چ رەخنە، داشۆرين، لييبوكي... شەرم نەبوون، و پشتي زارقه كرنن ئەكتەري كەسايەتيا خۆژ دەست نەددا، بەلكو وەكو مرۆقەكي بەرھەمەند دەهاتە ديتن.

ئەقە و گەلەك سيماو نيشانين دي يين لاوەكي و فاقير هەبوينه كو ب دريژي دناف ئەوان گۆتار و قەكويليناندا هاتينه بەحسكرن كو ب كويرو دوير لەسەر پەيدا بوون و ميژوويا شانويي كوردی ئاخفتينه، لەوما ژي لقيردا ب تشتەكي فەر نازانم ب دريژي بەحس بکەم نەخاسمە دەربارەي ژيانا كوردەواريا دناقبەرە گوند و شاراندا.

(بههره خان) ئی خیزانا شیخ مهحمودی نهمر پیشکیشکریه. د ئه فقی شانۆگه رییدا مامۆستا وقوتابین مهکتهبا ئه وهل تیدا بهشداربوون و مامۆستا فوناد رهشید بهکر دهرهینه ری وئ بوویه.

پاشان تیپا شانۆیا قوتابخانه ی زانستی شانۆگه ریا (نیرۆن) ل رۆژین (۲۷-۲۸) ین ته موزا سالا (۱۹۲۷) ئی پیشکیشکریه. ولدو یقدا قوتابخانا کچان ل سلیمانیه چهند شانۆگه ریبه ک پیشکیشکریه، ژ ئه وانا: (ئینسان ئه وهی ئه یجینه ئه وه ئه درو پته وه) و (دایک) کو ههردوو ل رۆژا (۳/۲۰/۱۹۳۰) ئی هاتینه نمایشکر،

شانۆگه ریا (دلدار ی و پهیمان په روه ری) ئی به کهم شانۆگه رییا خۆمالی بوویه و ل شه فا (۴/۲۸/۱۹۳۳) ئی هاتیه پیشکیشکر و هۆسا ئه ف ریبازه بهردهوام دبیت و ل سالا (۱۹۳۵) ئی

دوو شانۆگه ری دهینه پیشکیشکر (سه ربا زی نازا) و (مه م و زین).. هه رچه نده به کهم شانۆنامه یا کوردی ل ئه فقی شاری نه هاتیه نفیسین و به لاکرن و به کهم شانۆگه ریا کوردی ئی تیدا نه هاتیه نمایشکر، لی پترین هه ژمارا شانۆگه یان تیدا هاتیه پیشکیشکر و ئه گه ر کرۆنۆلۆژیایه کا شانۆیا کوردی بهیته ئاماده کرن، دویر نییه نیزیک نیقه کا شانۆگه ریین کوردی ل ئه فقی شاری و ده ورو به ری وی هاتینه پیشکیشکر و نیقا دی ل هه موو شارین کوردستان.

مه اباد

مه اباد ئی به ک ژ ئه وان شارین کوردستان بوویه، کو هه ر زوی ئه ف رهنگی هونه ری ل ئامیزگریه و پشتی دامه زاندا کۆمه لا ژیا نه وه ی کورد ل (۱۹۴۵) ئی تیپا نمایشی کوردستان دامه زان دیه وه، ئه فقی تیپه چهند کارین ژیهاتی پیشکیش کرینه ژ ئه وانا (دایکی نیشتمان) کو ئه ف شانۆگه ریبه نیزیکی چل رۆژان هاتیه نمایشکر و زیده تر ژ بیست هه زار که سان دبته. ههروه سا ئه فقی تیپه چهند شانۆگه ریین دی ئی پیشکیش کرن ژ ئه وانا (شۆرش ی نارارات) و (خنکاندن ی دکتۆر فوناد) و چهن دین شانۆگه ریین دی. ل پشتی ژنا چچو نا کۆمارا کوردستانا دیموکراتی و ل سیداره دانا سه رۆک و زۆریه ی دامه زینه ریین وئ، هه یامه کی بزاقا شانۆیی کزو سست بو، لی به لی ل سالا (۱۹۷۲) ئی تیپه کا شانۆیی پیکهات و هیدی هیدی دگه ل ئه وه پیشکهفتن و گولقه دانا هونه ری و رهوشه نیبری ل ئیرانی دروستبووی ئه ف تیپه ئی هیشتا پیشکهفت ب تایبه تی پشتی رووخانا رۆژما پاشایه تی، ژ ئه وان چالاکیان ل سالا (۱۹۷۵) ئی به کهم فیستیشالا شانۆیی موکریان ل مه ابادی سازکرا کو (۵) تیپ ژ شارین مه ربوان و بوکان و مه ابادی بخۆ تیدا بهشداربوون. هه ر د ئه فقی سالییدا په یوه ندیا شانۆیی دنابقه را شارئ مه اباد و شارین بوکان و کرمانشان موکتر بو، و ژ به ره مه یین ئه فقی هه فکاریئ شانۆگه ریا «گورگه هات و خه می هاورد» هاته

کۆما شانۆیا کوردین تبلیسی د پیشکیشکرنا په سا «زاقایین وهلاتی ده» دا

پیشکیش کرین (هه لهت ب زمانئ کوردی ئی نه بوینه). به کهم هه ول هاتیه دان دامه زاندا (لیژنه یا فه ن و ته مسیل) کول قوتابخانه یا (آرییل الا ولی) بوویه ل سالا (۱۹۲۰) ئی و ل سالا (۱۹۲۱) ئی ده ست ب پیشکیشکرنا به ره مه یین خۆ کریه و، ئه وه به ره م ژ زیاتر ژ ئاماده کرنا مامۆستایین ئه وئ مه کته به ی بوینه. وه سا هه زر دکه م کوناف و جوړئ کاری و چه وانیا دهره ینانئ و بینه ریین به کهم شانۆگه ری ل هه ول پیرئ هاتیه نمایشکر هیشتا ب دروستی ساغ نه بوویه فه .. و ئه گه ر به کهم شانۆیا ل هه ول پیرئ هاتیه پیشاندان ب نا فئ (سه لاهه ددین ئه یووی) بیت ل سالا (۱۹۲۱) ئی، لی شوینه وار، و ئالاقین هونه ری یین وئ بیرو پاریین وی ناپه نه فه کو ئه ف شانۆگه ریبه ل سالیین سیهاندا هاتیه پیشکیشکر. لی به لی هه ر ل وی نا فئ (لیژنه یا فه ن و ته مسیل) بوویه لیجنه ی فونی جه میله کو کارین چاکترو نایابتر پیشکیشکرینه. هه رچه نده هه ول پیر به ک ژ شارین پر بزاقین هونه را کوردی دهیته نیاسین لی ریبازا پیشکیشکرنا شانۆگه ریان هه را بهر بهر بوویه و، چه جار ان د پینگا فا به کئ، ئه و مه پیشتری به حس ژئ کری، دهر نه چوویه، ل سالا (۱۹۳۱) ئی (کچی کوردستان) هاتیه پیشکیشکر، لی زانیاریین ته فا ف دهر به ره ی تیکست و ئه کته ره کان و جوړی جلوه رگ و ئه کس سوار نه که فته به ره ده ست، له و ما ئی ئه رشیفی میژوویا شانۆیا کوردی د (۵۰) سالیین ده ست پیکیدا پتر جه خت لسه ر نا فئ شانۆگه ریان دکه ت، ئه فه ئی ب سانه ی دهیته ئه نجامدان.

سالیمانی

دامه زاندا کۆمه لا زانستی یا کوردان ل رۆژا (۲۴) ئی شوباتا سالا (۱۹۲۶) ئی سه ره تابه کا بنه جه بسوویه ژبو په دابوونا شانۆیی ل شارئ سلیمانیه. ئه فقی کۆمه لی به کهم شانۆگه ری ب نا فئ (عیلم و جه هل) ل رۆژا (۲۷) ئی ته موزا سالا (۱۹۲۶) ئی و بو ما وه یی سی رۆژان ل مالا

پیشکیشکرڼ ژنقیسینا نووسره تی سه یافی کو نفیسکارو دهرهینه رکڼ ژبھاتی بوو، به کهم شانوگه ریا مندالان بوو بهیته پیشکیشکرڼ و ماسک تیدا بهیته بکارنانین، هوسا بزاقا شانوی ل نه فی شاری بهره وام بوو.

دهوک

هونه ری شانوی درهنگتر ژ شارین دی یین مه به حس ژئی کری، ل دهوکڼ په یادبوویه، کول دویمایا سالیین سیهان بزاقا وی دهستپیکرییه و، پشتی هنگی تاک تاکه هاتینه پیشکیشکرڼ، چونکه بزاقا شانوی وهکو جهین دی یین کوردستانی یا گریدایوو ب فه کرن و پیشکه فتنا قوتابخانین فهمی، لهوما ژئی دهمی تیبیا خانیا ماموستایین گوندان هاتیه دامه زراندن سهره تایه کا پر بهره م بوو، بیاقه کا باش بو نه فی هونه ری دروستکر و ل سالیین کوتایا چلان و دویقدا تر چه ندین شانوگه ری هاتنه پیشکیشکرڼ.

ل سالا (۱۹۶۹) ئی دهوک بو پاریزگا و دهزگابین په روره دی و زانستی یین به رمشه لی هاتنه فه کرن و ریک زیده تر خوشکر بو نمایشکرنا شانوگه ریان و سالیین حه فتیان و ههشتییان ب دروستی شانو هاته دنا ف قادا نه ده بی و هونه ری کوردیدا، لی وهکو هه موو شارین دی یین کوردستانی نه گه هشته قوناغا سه ریپ راوهستانی کو بیته بزاقه کا روژانه و بینایه و تهلار و شوینین راهینان و نه کترین پرؤفیشنال تیدا کار بکن، لی چه وای بیت، پاشه روژه کا روژاک چاقه ریپ نه فی هونه ری دکه ت ل شارئ دهوکڼ.

تبلیس

تبلیس پایته ختی کومارا گورجستانیه و، تاکنجیین وی مه لیونیک زیده تره و، نیزیکی (۳۰) هه زار کورد تیدا دژین، کو وهکو هه ژمار کیمن، لی به لی وهکو بزاق پر خورتن و چالاکیین هه ژئی هه نه، ژ نه وان چالاکیان بزاقین شانوی. به کهم شانوگه ری.. وهکو هم ناگادرین-شانوگه ریا (قهله ن) ل سالا (۱۹۲۸) ژلایچ چه ند لاوین کورد ل ویری هاتیه پیشکیشکرڼ، نه فه هه روه کو (مرازئ ئوسو جه وهری) ره ژیسورئ تیاترؤیا کوردی دبیژیت کو دناقبه رسالیین (۱۹۳۰) ئی و هه تا (۱۹۵۰) ئی گه له ک پیهس هاتینه پیشکیشکرڼ و کارین باش هاتینه کرن لی تیاترؤیا ته قاف کؤ گروپا کاری و نه کتره و شوین نه بوونه، هه تا ل سالا (۱۹۷۹) ئی چاخئ کومه کا تیاترؤیا بیسکه فتی هاتیه دامه زراندن و د سالیین دهسپیکیدا نه ف پیهسه پیشکیشکرڼه:

- ۱- سنجو قیزا خوه دده میتر، ژنقیسینا نه سه که ری بو بیک.
- ۲- جینار، ژنقیسینا یوگاییف.
- ۳- سیابه ند و خه جئ، ژنقیسینا توسنی ره شید.
- ۴- هه لا هی عه ربه وه لنه گه ریبا به، ژنقیسینا ئوتیا ژوسه لییان.
- ۵- زاقئ ژ وهلاتئ دهر هه روه سا (چقکئ سپینداری) و

گه له کیڼ دن وهکو (تا هر، زا هرو تابئ). هه ژبیه بیژین کو نه فی کومئ خزمه ته کا باش کریه کو سه روه ری وی (تاندوی چلده رگوشی) بوویه و نه و نارستین تیدا کارکریه نه فه بوون: (نازا خاستی، نازا خه تو، کولیلکا نه سو، گولچه را ئوسف، به سا مه موود، ته مه را جه نگیز، لینا سه بری، گورامئ مرز، تیتالی نه قدو، شالیکیوی سه فو، تیتالی حه مید، تیتالی پالو، ئیسکوی ئوسف، شالیکیوی مرز، تیموورئ که له ش، ته نگیزی مه می).

ب نه فی رهنگئ سلال مرؤف دکاریت میژوویا دهسپیکرنا شانویا کوردی ل هه ر شاره کی تومار بکه ت و پینگاقین وی و په رسه ندنا وی ژئی دهستنیشان بکه ت و، ب ته قاقبوننا کاره کی هوسا شه نگست و میژوویا گشتیا وی دئ هیته خرشه کرن و، نالیه کی ژ نه ده ب و هونه را کوردی ژ نه مان و ندابوونئ قورتال که ت، هه رچه نده هه تا راده یه کا باش خه مخورین نه فی خزمه تی هه بوینه و دئ هه بن چ ژ نالیی که سیقه کو هه ولین به رچاف هاتینه کرن و هه نک ژ نه وان دگه هه پله یا نه فراندنئ، هه روه کول هه ولیر و سلیمانیه و کرمانشان و دهوکڼ دهینه کرن، و هه نک بزاقین نه کادیمی ژئی هه نه و نامه یین ماجستیرئ لسه ر هاتینه نامه ده کرن. هه رچه نده لقیره و، دنا ف نه فی نفیسینیدا کو زیده تر بیروبوچوونین من یین که سینه و ب پالپشتیا نه وان پینگاقین جوامیرین دی ناقتین نه فان بیروپایان دهر دپر، کو لقیره دیسان ده لیقا هندئ نیبه نه وان بیروبوچوونین خو و کارین هاتینه نه نجامدان هه موویان شروقه بکه م، لی پشتی شه خویندنه فه و پیداچوونین نه وان کاران، نه ف نه نجامین خورئ بو من هاته ده ست و د نه فان خالیین خوریدا دئ کورت که مه فه:

- ۱- چو ده قین شانونامه یان، به ری سالا (۱۹۱۹) ئی دیارینه، لهوما شانوناما (مه می تالان) نه و عه بدوره حیم ره حمی هه کاری (۱۸۹۰-۱۹۵۸) د هه ژمارین (۵-۶) گوشارا (ژین) دا ب دوو نه لقه یان ل سته نبولئ به لاقری دهیته هه ژمارتن به که م ده قا شانونامه یا کوردی.
- ۲- به ری سالا (۱۹۲۱) ئی چو زانیاری لبه رده ست نینه کو شانوگه ریبه ک ب زمانی کوردی کو مه رجین هونه ری تیدا هه بن (دهق، دهرهینه رو دهرهینان، نه کتره، جه ماوهر) هاتیه ته پیشکیشکرڼ. نه ف بزاقه ژئی ته نه ا ل یه ک شار نه بوویه به لکو بزاقه کا گشتی بوویه، لهوما ب سه ره تایه کا ئیجایی دهیته دانان.
- ۳- د نه فان (۸۵) سالیین بو ریدا، هه ر شوینه کا کوردستانی هه نک هیمنی و ئاسایش بخوفه دیتبیت، یان ژئی هه لمزینه کا نازادیب تیدا هه بوویت، بزاقا شانوی ژئی جهی خو تیدا کریه و، جه ماوهرئ خو ژئی هه بوویه، لهوما ژئی نه ف بزاقه پتر ل نه وان سالیین پشتی شه ری جیهانیی به کی بدویماهی هاتی هه تا دروستبوونا دهوله تا تورکیا نوی ل کوردستانا تورکیا دهیته به رچاق و، ل کوردستانا عیراقئ ب

ئەقی بابەتی، ئەز وەسا هزر دکەم کو ئەف گرۆف و بەلگە بەسن و تیرا سەلماندا بۆچوونا مە دکەن، دەمینیت ئەنجاما دوپاھیبێ بەحسبکەین کو هەر ئەو نامانجا سەرەکی بوویە ژ نقیسینا ئەقی بابەتی ئەوژی ئەقەیه:

هونەر و ئەدەبێ زارقه کرنێ لناف کورداندا هەبوویە، لی ب رەنگەکی سادەو ساکار، چونکە زۆریە ئەو کەسێن ب ئەقی کاری دەهستان و جیبەحی دکرن نەخویندەوار بوون، لەوما ژێ دکارین بێژین کو ئەقە لایەنەکیبوویە ژ ئەدەبێ مللی و فلکلورا کوردی و، دکارین وەکو سەرچاوەو ژێدەر بەهەژمیرین، چونکە بیاف و پانتایەکا باش و لەبارو بنەجھ ژبۆ هاتن و دامەزراندنا شانۆیا نوی خۆشکربوو، هەر وەسا شانۆیا نوی وەکو ئەدەب و هونەر دەھیتە هەژمارتن، ئەو بوویە یا ب ریکا ئەوروپا قە گەهشتیە دەقەرا مە و هەموو مللەتین رۆژھەلاتا ناقەراست پی داخبار بوویە وەکو (تورک، عەرەب، فارس...) و، لقیترە یا فەرە بێژین کو هەموو ئەدەب و هونەری ل ئەوروپا پێشکەفتین ئەو بوویە یین ب بنەما و بنچینە دزقنەقە ژبۆ شارستانیەتا یونان و رۆمانا کەفن و بەرە بەرە گۆرانکاری بسەردا هاتینە و پێشکەفتنەکا زانستی - ئەکادیمی بخۆقە دیتیە.

لەدوێف ئەقی بۆچوونێ سالا (۱۹۱۹) ئ دەھیتە هەژمارتن دەسپێکا پەیدا بوونا شانۆیا کوردی (وەکو مە پێشتر بەحسکری) و ریبازا شانۆیا کوردی دوو قەریژ گرتن؛ ئەقا نوی، ئەوال شاران جەھێ خۆ دگرت و ب هەموو تەرتیف و سەلبقە یین خۆقە (شانۆ) بوویە. و ئەوا کەفن و ب رەنگەکی سادەو ساکار دھاتە نامادەکرن و پێشکەشکرن ل گوندان مایەقە و بەردەوام بوو. لی خالا سەرەکی دناقەرا ئەواندا هۆکاری (خویندەواری و زانستی) یە، کو مللەت چەند خویندەوار و دپلەیا زانستیدا پێشکەفتیت و ئاستی وی یی رەوشەنبیری بەرەف پێشقەبجیت، دئ پتر ژ سادەیا سەر قە سەر قە دویر کەفتیت و بزاقا وی یا سەرەتایی و بەراھیبێ دئ بیته کە لەپووری وی یی کو داھاتی ل سەر دەھیتە ئافاکرن. ئەف خالە دوورپانەکا گرنگە کو پشتی (کورد) ژێ ژ پەیسکین پێشکەفتنا شارستانی و رەوشەنبیری هەلبچن. دئ شانۆیا گوندان ژناقچیت و نامینیت و دئ بیته فۆلکلۆر و کە لەپووری کچ جوان و ب مفاو، ریک دئ هیتە خۆشکرن بۆ خۆجھکرن و چەسپاندنا شانۆیا شاران کو دویشدا ب دروستی دئ بیته هونەرەکی سەرانسەری، لی ئەگەر رەوشا شانۆیا کوردی ب ئەقی تەرزێ بچیت و نەشیت بیته هونەرەکی رۆژانە و پیشەییەکی سوودمەند و پیشەسازییەکا پرقازانج، ئەو ژێ دئ هەر ب ریکا شانۆیا گوندانقە چیت و ل پەراویزا رەوشەنبیری وەلاتیدا ژیت، کو ئەقە ژێ ئاستەکا، باوەر ناکەم کەس هەبیت خۆزیان بۆ بکیشیت. ❖

دریژیا دەمی دروستبوونا دەولەتا عیراقی ل (۱۹۲۱) ئ و هەتا ئەقرو کو کوردان هەمیشە رۆلی خۆبی سیاسی و کۆمەلایەتی و رەوشەنبیری هەبوویە دناف عیراقیدا ب تاییەتی پشتی شۆرەشا (۱۴) ی تەموزا سالا (۱۹۵۸) ئ، و زیدەتر ژێ پشتی ریککەفتنا (۱۱) ی ئادارا سالا (۱۹۷۰) ئ. هەر وەسا د ئەوان چەندین سالیین بەری و ل سەر دەمی دامەزراندنا کۆمارا کوردستانا دیوکراتی ل مەھابادی. دیسان کوردین کۆمارین سۆقییەتیا بەری مفا ژ ئەوان مافین کیمین دەولەتی بۆ نەتەو و کیماتیین دی دا بینکربوون دیتبوو و، بزاقەکا هونەری - ئەدەبی هەبوو، و چەند کاروچالاکێ د ئەقی بواریدا هاتینە ئەنجامدان و دناف بیلیژگرافیا ئەدەب و هونەرا کوردیدا جەھێ خۆ گرتینە.

۴- نقیسکار و هونەر مەندین شارەزایی یان پەیوەندی یان تیکەلبوون دگەل شارستانیەتا ئەوروپادا - ب ریکا ستەنبۆلی - پەیدا کری، هەر ئەو پێشەنگ و دانەربوویە د داناناشەنگستین شانۆیا کوردی لەدوێف رامان و پیکھاتە یین هونەرەریا ئەوروپادا، کو بوویە وەرچەرخانەکا گرنگ و، هونەرا زارقه کرنا کوردی بەرەف ئاقارەکی نوی یی پێشکەفتی و زانستی بری.

۵- ژبلی ستەنبۆلی ئەو بزاقین هونەری و چاکسازین ل بەغدا ژێ دھاتنە ئەنجامدان، هەر وەسا هاندان و پشتگیری دەستەھلاتیا ئینگلیزی پشتی شەری جیھانیی یەکی کارتیکرنا راستەوخۆ هەبوویە ل سەر ئەو وەرچەرخانی، بەلکو پەرەکا ناقەراست دناقەرا زارقه کرنا کەفن و ریالیستیەکا ساکارا رەخنەگرا دروست کریە.

۶- هەرچەندە شارێ هەولیرێ ب یەکەم شوین دەھیتە هەژمارتن، ژبۆ نمایشکرنا شانۆیا کوردی کو سالا (۱۹۲۱) ئ ب دەستپیکا وی دەھیتە زانین. لی بەلێ ئەف شارە ب پلەیا یەکی ناھیت کو بزاقا شانۆیی تیدا پێشکەفتی و هەژمارەکا زۆر ژ کارین خۆمالی و وەرگیرابی پێشکیش کریت، بۆ نمونە شارێ سلیمانیی دووجار و ئەگەر زیدەتر نەبیت شانۆگەری تیدا هاتینە نامادەکرن و پێشکیشکرن.

۷- شانۆگەری ب زمانین دی ژێ ل شارین کوردستانی هاتینە پێشکیشکرن وەکو شانۆگەریا (میری دیل) ل سالا (۱۹۰۵) ئ ل هەولیرێ، یان ژێ هونەر مەندین کورد هەبوویە، شانۆگەری ب زمانین دی پێشکیشکری، لی بەلێ ناقەرۆک و گیانەکی کوردی تیدا بوویە و، ل دەرقەھی کوردستانی هاتینە پێشکیشکرن وەکو (کورد قزی) - کچە کورد) ل دەورو بەری سالا (۱۸۷۷) ئ ل ستەنبۆلی، کو ژ نقیسینا مەدحەت ئەحمەد ئەفەندی (۱۸۴۴-۱۹۱۲) بوویە. یان ژێ میر سەیفەدین کرمانشاهی (۱۸۱۲-۱۸۷۵) رۆلەکی بەرچاھ هەبوویە ل دامەزراندنا شانۆیی ل ئیران ب گشتی و، پاشان شانۆیا کوردی ژێ ل رۆژھەلاتا کوردستانی.

ئەقە و مەرۆف دکاربت چەندین ئەنجامین دی ژێ شروقه بکەت و ب دریژی دەستیشان بکەت، لی ژبەر کورتیا دەلیقا